

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A származás megállapítása iránti perek eljárási szabályai az új polgári
perrendtartásban és a Polgári Törvénykönyvben**

Szerző: dr. Fromm Tünde Mária

Budapest, 2017. július 20.

1.Származás megállapítása iránti perek az új Pp.-ben.

Hatályos perrendtartásunk a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. (továbbiakban: Pp.) Negyedik Része - Különleges eljárások - cím alatt tartalmazza azokat az eljárási szabályokat, amelyek a perrendtartás általános rendelkezéseihez képest eltérő szabályokat rendelnek egyes pertípusokra. A Pp. a különleges eljárások közül elsőként a házassági pereket szabályozza a XV. Fejezetben, ezt követően a XVI. fejezetben az apasági és származás megállapítása iránti egyéb pereket, amelyekre - a törvényben meghatározott kivétellel - a házassági per szabályait rendeli alkalmazni. Ebből következően a hatályos perrendtartás szerint a származás megállapítása iránti perekben elsősorban a XVI. fejezet rendelkezéseit kell alkalmazni, az ott nem szabályozott kérdésekre pedig házassági perek szabályait (XV. fejezet), majd ezt követően a Pp. általános szabályait.

2018. január 01.-én lép hatályba a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban új Pp.), amely jelentős szerkezeti és tartalmi változásokat hoz magával nemcsak az általános szabályok, hanem a különleges eljárások körében is. Az új Pp. 20.§ (3) bekezdés b) alapján továbbra is a járásbíróságok hatáskörébe tartoznak a személyi állapotot érintő perek. Az új törvény is követi azt a korábbi szabályozási elvet, amely szerint egyes pertípusokra az általános szabályoktól eltérő szabályokat kell alkalmazni. A különleges eljárások (Hetedik Rész) XXXI. fejezetben a személyi állapotot érintő perekre vonatkozó közös szabályokat találhatjuk meg. A törvény meghatározza a személyi állapotot érintő perek fogalmát; a 429.§ szerint személyi állapotot érintő pernek kell tekinteni: a gondnoksági pereket, a házassági pereket, a származási pereket, a szülői felügyelettel kapcsolatos pereket, az örökbefogadás felbontásával kapcsolatos pert. Ezen felsorolt speciális pertípusok részletszabályai a személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályait követően - külön fejezetekben - kerültek elhelyezésre a normaszövegben, ezzel a korábbinál sokkal áttekinthetőbb a szabályozás szerkezete. Az új Pp.-ben továbbra is különleges eljárás(ok) az apasági és származás megállapítás iránti egyéb perek, a jogszabály terminológiája szerint származási perek közös megnevezéssel. Az új Pp. XXXIV. fejezet 464.§-a szerint pedig származási per: a) az apaság megállapítása, b) az apaság vélelmének megdöntése, valamint c) az anyaság megállapítása iránti per.

Tekintsük át röviden azokat a közös és a származási perekre vonatkozó speciális új perrendi szabályokat, amelyek az 1952. évi III. törvény szabályaihoz képest változatlanok:

A per tárgyalásáról a nyilvánosságot a fél kérelmére az általános szabályokban foglalt feltételek nélkül is ki lehet zárni, erre a bíróság a feleket köteles figyelmeztetni (új Pp. 431.§ (1) bekezdése; Pp. 284.§ (1) bekezdése).

Az a korlátozottan cselekvőképes fél, akinek személyi állapotát érinti a per, a perben teljes cselekvőképességgel rendelkezik (új Pp. 431.§ (2) bekezdése; Pp. 278.§).

Ha a félnek nincs perbeli cselekvőképessége, és közte, valamint a törvényes képviselője között érdekellentét áll fenn, a bíróság a fél kérelmére ügygondnokot rendel (új Pp. 431.§ (3) bekezdése; Pp. 281.§ (1) bekezdése).

A perben a nem ügyvéd vagy ügyvédi iroda részére adott meghatalmazáson a fél aláírását, illetve kézjegyét közjegyző által hitelesíttetni kell (új Pp. 431.§ (4) bekezdése; Pp. 279.§ (3) bekezdése).

A felperes a keresetétől az eljárás bármely szakaszában az alperes hozzájárulása nélkül is elállhat.

Ha a felperes a keresetétől az első fokú eljárás befejezése után, de még az ítélet jogerőre emelkedése előtt áll el, az ítéletet az iratoknak a fellebbezés folytán való felterjesztése előtt az elsőfokú, egyébként a másodfokú bíróság helyezi hatályon kívül (új Pp. 433.§; Pp. 284.§ (2) bekezdése).

A bíróság az általa szükségesnek tartott bizonyítást hivatalból is elrendelheti. (új Pp. 434.§ (1) bekezdése; Pp. 286.§ (1) bekezdése).

A tanúvallomást a felek bármelyikének hozzátartozója nem tagadhatja meg hozzátartozói mivoltára hivatkozással (új Pp. 434.§ (2) bekezdése; Pp. 286.§ (2) bekezdése).

Előzetes bizonyításnak az általános szabályok szerinti előfeltételek hiányában is helye van. (új Pp. 470.§ (3) bekezdése; Pp. 301.§ bekezdése).

Az apaság vélelmének megdöntése iránti perben az alperes - a származás megállapításához szükséges orvosszakértői vizsgálat költségei kivételével - nem köteles perköltség megtérítésére. (új Pp. 470.§ (4) bekezdése; Pp. 293.§ (3) bekezdése).

Az apaság vélelmét megdöntő ítélet ellen - az apaság vélelmét megdöntő részében - perújításnak, valamint felülvizsgálatnak nincs helye, ha az apaság vélelmének megdöntését követően a gyermeket valamely személy teljes hatályú apai elismeréssel a magáénak ismerte el, vagy az apaságot jogerős bírói ítélet állapította meg (új Pp. 471.§; Pp. 293.§ (3) bekezdése).

Az új Pp.-ben bevezetésre kerül az ún. osztott tárgyalási rendszer, amelyben a tárgyalás két egymástól jól elkülöníthető részből áll: a perfelvételi és az érdemleges tárgyalásból. A személyállapotú perek közös szabályai körében elhelyezésre kerültek a perfelvételre vonatkozó speciális eljárási szabályok. A személyállapotú perekben nincs helye az általános szabályok szerinti válaszirat és viszontválasz benyújtásának, a keresetbe való csatlakozásnak, beavatkozásnak (ha a törvény kivételt nem tesz), bírósági meghagyás kibocsátásának és a perfelvételi tárgyalás általános szabályok - 197.§, 198.§ szerinti - mellőzésének. Személyállapotú perekben a perfelvételi tárgyaláson a fél személyes megjelenése kötelező. Az új Pp. nem tartja fenn azt a szabályt, hogy az a felperes, akinek lakóhelye külföldön van, kérheti, hogy a bíróság a tárgyalást távollétében is tartsa meg. A bíróság a perben köteles a feleket személyesen meghallgatni, kivéve, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik. Ha a felperes nem jelenik meg személyesen a perfelvételi tárgyaláson, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Ha az alperes személyesen nem jelenik meg, a perfelvételi tárgyalást a megjelent felperes kérelmére meg kell tartani, ellenkező esetben a pert meg kell szüntetni.

Az új perrendtartás szerint a bíróság a felek erre irányuló kérelme hiányában is hozhat ideiglenes intézkedést. Azonban az ismételten előterjesztett ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgya a korábban elbírált kérelemmel tartalmilag azonos, és a kérelmező nem valószínűsíti a kérelmet megalapozó új körülmény fennállását, az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet elutasító végzés esetén a végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. Ez az új rendelkezés nagyvalószínűséggel megkönnyíti majd a bíróságok munkáját és elősegíti a perek ésszerű határidőn belül történő befejezését.

Az igényérvényesítés megkönnyítése érdekében az új Pp.-ben megmarad az a speciális illetékességi szabály, amely szerint a származás megállapítása iránti pert továbbra is meg lehet indítani a kiskorú gyermek lakóhelye, vagy tartózkodási helye szerinti bíróság előtt (új Pp. 465.§, Pp. 294/A.§).

Új az a jogszabályi rendelkezés, amely szerint az apaság megállapítása és az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindításához a gyámhatóság a gyermek törvényes képviselőjének ellátására eseti gyámot rendel ki, ha a perben gyermeke törvényes képviselőjeként az anya nem

járhat el, vagy nem kíván eljárni (új Pp. 466.§ (1) bekezdése). Ez a rendelkezés várhatóan megkönnyíti majd azoknak az anyáknak a helyzetét, akik az igényérvényesítés és a keresetindítás terén segítségre szorulnak.

A hatályos Pp. 294.§ szerint az anya beavatkozóként bármelyik félhez csatlakozhat, ez azonban az anyaság megállapítása iránti perre nyilvánvalóan nem vonatkozhat, mert az anyaság megállapítása iránti perben az anya szükségszerűen peres fél. Az új Pp. az anya vonatkozásában a beavatkozásra vonatkozó szabályokat akként pontosítja, hogy az apaság megállapítása és az apaság védelmének megdöntése iránti perben az anya - ha nem peres fél - beavatkozóként bármelyik félhez csatlakozhat. Megmarad az korábbi szabály, hogy a perindításról a keresetlevél megküldésével az anyát akkor is értesíteni kell, ha nem peres fél; az értesítésben az anyát figyelmeztetni kell beavatkozási jogára (új Pp. 466.§ (2), Pp. 294.§ és 297.§).

Változatlan az a szabály is, hogy a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani, ha már nem él az fél, aki ellen pert kellene indítani, az egyenesági rokonok pedig beavatkozóként bármelyik félhez csatlakozhatnak. Az ügygondnok kirendeléséről a bíróság értesíti a gyámhatóságot, és tájékoztatja a per adatai szerint ismert helyen lakó egyenesági rokonokat a beavatkozás lehetőségéről (új Pp. 466.§ (3), Pp. 295.§ (3) bekezdése). Új rendelkezés, hogy ha az alperes a per folyamán meghal, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnokkal szemben kell folytatni; az egyenesági rokonokat a bíróság értesíti a beavatkozás lehetőségéről.

Nem változik a szabályozás abban a tekintetben sem, hogy a perindításnak a gyermek megszületése előtt is helye van, ítélet azonban csak a gyermek megszületése után hozható. Ezen jogszabályhellyel kapcsolatosan két eltérő jogértelmezéssel találkoztam az apaság védelmének megdöntésére irányuló nemperes eljárások gyakorlatában. Egyes vélemények szerint apaság védelmének megdöntése iránti nemperes eljárásban nincs akadálya annak, hogy a bíróság megállapítsa azt, hogy a születendő gyermeknek nem az anya férje az apja és rögzítse a vérszerinti apa elismerő nyilatkozatát, amely a gyermek megszületésével válik teljes hatályúvá. Ezen álláspont mellett érvelők szerint, a nemperes eljárás bevezetésének egyik fontos célja volt, hogy a gyermek ne szülessék rendezetlen - a tényleges vérségi kapcsolatoknak nem megfelelő - családi jogállással. Ezzel szemben ismereteim

szerint az általánosan elfogadott és alkalmazott gyakorlat az, hogy a nemperes eljárásban sem kerül sor határozathozatalra a gyermek megszületéséig.

A jogelméletben felmerült, hogy indokolt lehet a Pp. szabályainak olyan módosítása, amely összekapcsolhatóvá teszi az apaság vélelmének megdöntése iránti per, egy másik férfi apaságának megállapítása iránti perrel.¹ Erre azonban az új Pp. az 1952. évi III. tv.-hez hasonlóan nem ad lehetőséget. Az apaság megállapítására irányuló kereset - annak bírósága előtt - változatlanul csak a gyermek tartására irányuló keresettel kapcsolható össze.

Az új Pp. a hatályos perrendi szabályokkal egyezően rendelkezik az eljárásról apai elismerés esetén (új Pp. 468.§). Változatlan az a szabály is, hogy ha a személyes megjelenésre idézett fél a tárgyaláson nem jelenik meg, vagy a bíróság felhívására nem nyilatkozik, vele szemben a közreműködőkkel szembeni kényszerítő eszközöket kell alkalmazni. Nem változott az a rendelkezés sem, amely szerint a gyermek anyját - ha a perben félként vagy beavatkozóként nem vesz részt - tanúként kell meghallgatni; meghallgatása csak akkor mellőzhető, ha cselekvőképtelen vagy meghallgatásának más elháríthatatlan akadálya van. Ez szabály az anyaság megállapítása iránti perekre tekintettel akként került pontosításra, hogy az anyát az apasági perekben kell tanúként meghallgatni, ha félként nem vesz részt, mert az anyaság megállapítása iránti perben az anya szükségszerű peres fél. Változatlan az a rendelkezés a perrendtartásban, hogy ha a tárgyaláson a kiskorú felperesnek a gyámhatóság által kirendelt eseti gyámja nem jelenik meg, az eljárás megszüntetésének nincs helye. Ilyen esetben a bíróság felhívja a gyámhatóságot a szükséges intézkedések megtételére, illetve új eseti gyám kirendelésére (új Pp. 469.§ (3), Pp. 299.§ (3)).

A bizonyításra vonatkozó szabályok körében a 2018-ban hatályba lépő új perrendtartásból kimaradtak a vértulajdonság vizsgálatra vonatkozó kitétel, figyelemmel arra, hogy már csak DNS vizsgálat rendelhető el a származási perekben. Nem változott a szabályozás abban a tekintetben, hogy ha a szakértői vizsgálaton az arra fél nem jelenik meg, vagy a mintavételt nem engedi meg, csak az okozott költségek megfizetésére kötelezhető és pénzbírsággal sújtható.

¹ Az új Ptk. magyarázata III/VI. - második átdolgozott, bővített kiadás - . HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. (a kötet szerkesztője dr. Kőrös András a Kúria családjogi tanácsának elnöke) 192. oldal. 1. bekezdés

Kikerült a Pp.-ből az a jogelméletben vitatott rendelkezés, amely szerint, ha a bíróság a vizsgálatra olyan tanút kötelez, aki a per adatai szerint az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, őt a fél jogállása illeti meg.

A családi jogállásra vonatkozó anyagi jogi szabályok elválaszthatatlanok az eljárási szabálytól, ezért a Ptk. az anyagi jogi jogszabályokhoz szorosan kapcsolódó eljárási szabályokról - a családi jogállás rendezésére irányuló perek egyes szabályairól (például: a perindításra jogosultak, a per alperesei, az ítélet hatálya..stb.) - a magánjogi kódexben is rendelkezik. Az eljárási szabályok anyagi jogi jogszabályok közé integrálása dogmatikailag kérdéses volt a Ptk. kodifikációja során, de az kétségtelen, hogy a hatályba lépett szabályozás - az eljárási szabályok magánjogi kódexben történt elhelyezése - nagyfokban megkönnyíti a joggyakorlat munkáját.² Dolgozatom további fejezeteiben feldolgozom és ismertetem a származási pereknek az anyagi jogi jogszabályok között elhelyezett speciális eljárási szabályait, ennek körében részletesen kívánok foglalkozni azzal, hogy a Ptk. irányadó rendelkezései mely pontokon térnek el a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (továbbiakban Csjt.) a Ptk. hatályba lépését közvetlenül megelőzően 2014. március 14-én hatályban volt szabályaitól.

2. Az apaság megállapítása iránti perek eljárási szabályai a Ptk.-ban.

Az apaságot megállapító ítélet mindenkivel szemben hatályos, ebből az „erga omnes” hatályából következik, hogy a családi jogállással kapcsolatos kérdés más eljárásban (pld. közjegyzői nemperes eljárásban) nem bírálható el. A Ptk. 4:103. § (5) bekezdése a Csjt.-vel megegyezően kizárja az apaság megállapítását az ivarsejtet adományozó donorral szemben, ha a származás reprodukciós eljárás következménye. Ugyanakkor a korábbi szabályozást kiegészíti a Ptk. 4:104.§ (3) bekezdése azzal, hogy a donor sem indíthat pert apaság megállapítása iránt.

A Csjt. rendelkezései szerint az apaság bírósági megállapítását maga az apa, a gyermek, a gyermek halála után leszármazója kérhette. A Ptk. az apaság megállapítása iránti per megindítására anyának

² Az Új Ptk. magyarázata III/VI. - második átdolgozott, bővített kiadás - HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (a kötet szerkesztője dr. Kőrös András a Kúria családjogi tanácsának elnöke) 197. oldal 4:106.§-hoz fűzött magyarázat.

is lehetőséget ad. Új szabály, hogy a kiskorú gyermek a gyámhatóság hozzájárulásával az anyapertársaként részt vehet a perben a Ptk. 4:104.§ (2) bekezdés szerint, amelynek köszönhetően az anyának az általa indított pert nem kell a kiskorú gyermeke, mint alperes ellen is megindítani.

A Csjt. egyetlen §-a tartalmazta a családi jogállás megállapításának közös szabályait (a Csjt. 44.§-a). A Ptk. perindítás személyességére vonatkozó szabályokat valamennyi pertípus esetében külön-külön helyezi el a normaszövegben. A Ptk. 4:105.§ szerint az apaság megállapítása iránti pert a jogosultnak személyesen kell megindítania. Ez nem zárja ki azt, hogy a jogosult képviselőt vegyen igénybe (Pp. 279.§ (3), Pp. 293.§). A perindítás személyes jellegéből adódóan a pert korlátozottan cselekvőképes kiskorú, vagy cselekvőképességében származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a törvényes képviselőjének hozzájárulásával indíthatja meg.³ Ha pedig a törvényes képviselő a hozzájárulást nem adja meg, vagy a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott, a törvényes képviselő hozzájárulását a gyámhatóság hozzájárulása pótolja. Nem változott a szabályozás abban a körben, hogy ha a jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a törvényes képviselője indíthatja meg a gyámhatóság hozzájárulásával. A Csjt. rendelkezéseihez képest új szabály, hogy az anya a gyermek törvényes képviselőjeként eljárhat a perben.

A törvény felsorolja azokat a személyeket, akik ellen az apasági pert meg kell indítani (az apasági per alperesei). A Csjt. rendelkezéseihez képest nem változott a szabályozás abban a körben, hogy a gyermeknek a pert az apa ellen, az apának pedig a gyermek ellen kell megindítania. Új rendelkezés az anya perindítási jogosultságával összefüggésben, hogy ha a gyermek nem pertársa az anyának, akkor az anyának a pert a gyermek ellen is meg kell indítania. Ebben az esetben a gyermek képviselőjére eseti gyámot rendel a gyámhatóság. Itt említeném meg azt, hogy a Ptk. hatályba lépése előtt a gyámhatóság által a kiskorú gyermek képviselőjére kirendelt személyt eseti gondnoknak nevezték, a Ptk. új terminológiája szerint eseti gondnokról csak nagykorú személyek

³ A Ptk. megszünteti a cselekvőképesség általános korlátozásának lehetőségét, ezért nagykorú személyek esetében a cselekvőképesség csak ügycsoportokra korlátozható. Csak azon cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság hatálya alatt álló személyek esetében szükséges a törvényes képviselő hozzájárulása, akik cselekvőképessége a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében is részlegesen korlátozott.

esetében beszélhetünk, a kiskorú gyermek képviselője - abban az esetben, ha az anya érdekellentét miatt nem képviselheti - az eseti gyám.

Nem változott az a szabály sem, hogy ha az a személy, aki ellen a pert meg kellene indítani nem él, vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a gyámhatóság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani.

A Ptk. hatályba lépését megelőzően a gyakorlatban többnyire eseti gondokként kirendelt ügyvédek indították a pert és látták el a kiskorú felperes képviselését az apaság megállapítása iránti perekben. A Csjt. rendelkezései nem tették lehetővé azt, hogy az anya felperesként, vagy a gyermek törvényes képviselőjeként pert indítson apaság megállapítása iránt, ezért ha az anya kívánta rendezni a gyermeke családi jogállását, csak olyan pertípus jöhetett szóba, amelynek esetében a felperes a kiskorú gyermek volt. Az új Ptk. előkészítésében részt vett szakértői munkacsoport indokolatlannak tartotta, hogy az anya ne indíthasson pert az apaság megállapítása iránt. Ezt a következőkkel indokolták: Az anya perindításból való kizárásának indoka lehet egyfelől, hogy a pert megelőző gyámhatósági eljárás egyfajta „szűrő szerepet” jelentett a teljesen alaptalan perek kiküszöbölésére, a másik indok, hogy az anya tanúként történő meghallgatására, mint a bizonyítékra szükség lehet a perben, amire nem kerülhet sor, ha az anya peres fél.⁴ A Ptk. hatálybalépését követő időszakban bírósági panasznapokon én magam is észleltem, hogy igen nagy számban indultak perek apaság megállapítása iránt, amelyben az anya nyújtotta be a keresetlevelet. Ha az anya a pert nem kívánta a gyermeke, mint II. rendű alperes ellen is megindítani, akkor csatolnia kellett a gyámhatóság határozatát, amellyel a gyámhatóság hozzájárult, hogy a gyermek az anya pertársaként II. rendű felperes legyen. A magam részéről osztom a Ptk. előkészítésében részt vett szakértői munkacsoport azon véleményét, amely szerint indokolatlan az anyákat kizárni a perindításra jogosultak köréből, mert az anya számára nem közömbös az, hogy a gyermek másik szülőjének státuszát ki tölti be. Az azonban kétségtelen, hogy a jogszabályváltozás folytán jogban járatlan, gyakran saját személyükben is segítségre szoruló anyák

⁴ Az Új Ptk. magyarázata III/VI. - második átdolgozott, bővített kiadás - . HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (a kötet szerkesztője dr. Kőrös András a Kúria családjogi tanácsának elnöke) 195. oldal.

is perindításra kényszerültek, ha a gyermekük másik szülőjének (apjának) státuszát rendezni kívánták. A perindítás körében segítségre szoruló anyák helyzetén remélhetőleg javítani fog új Pp. fentebb már ismertett azon rendelkezése, amely szerint az apaság megállapítása és az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindításához a gyámhatóság a gyermek törvényes képviselőjének ellátására eseti gyámot rendel ki, ha a perben a gyermeke törvényes képviselőjeként az anya nem járhat el, vagy nem kíván eljárni (466.§ (2) bekezdés).

3. Az apaság vélelmének megdöntése iránti perek eljárási szabályai és határidők a Ptk-ban.

A Csjt. rendelkezéseire képest nincs változás abban a körben, hogy az apasági vélelem megtámadására továbbra is jogosultak a vélelmezett apa, a gyermek és a gyermek halála után leszármazója. Az apasági vélelem megtámadására jogosultak köre a Ptk.-ban bővült, ugyanis a jogszabály az anya perindítási jogát is elismerte. Az anya a gyámhatóság jóváhagyásával a kiskorú gyermekével együttesen indíthat pert apaság vélelmének megdöntése iránt. A Ptk. 4:109.§ (4) bekezdése a Csjt.-vel egyező módon szabályozza az anya volt férjének keresetindítási jogát, ha a vélelem alapján az anya újabb házasságbeli férje az apa, de ennek a vélelemnek a megdőlté esetén a volt férjet kellene apának tekinteni. A perindítás személyességére vonatkozó szabályok megegyeznek azzal, amelyeket a Ptk. 105.§-ával összefüggésben már részletesen kifejtettem, ezért ezeket a szabályokat a jelen fejezetben nem ismétlem meg.

A Csjt. szerint az apaság vélelmének megtámadására jogosult volt: a gyermek, az, akit a vélelem alapján a gyermek apjának kellett tekinteni, a gyermek halála után a leszármazója, ennek hiányában az ügyész, egyes esetekben az anya volt férje (Csjt. 43.§ (3)-(4) bekezdése). A gyermek a nagykorúsága elérése után egy évig, a többi jogosult a születésről történő tudomásszerzését követő egy évig indíthatott pert azzal, hogy amennyiben a jogosult a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá előírt határidő kezdete után értesült, az értesüléstől számított 1 év alatt támadhatta meg az apaság vélelmét. A Ptk.-ban a Csjt.-hez képest változtak az apasági vélelem megtámadásra előírt határidők. A gyermek származás megismeréséhez fűződő joga mellett alapvető érdeke, hogy rendezett családban nevelkedjék és a már kialakult családi kapcsolatait ne lehessen megbolygatni lehetőség szerint a nagykorúsága eléréséig. A Ptk. ez utóbbi elvet részesítve előnyben viszonylag

rövid határidőket biztosít az apaság vélelmének megtámadására. Az anya és a kiskorú gyermek a gyámhatóság hozzájárulásával a kiskorú gyermek három éves koráig indíthat pert. A többi jogosultnak pedig az apasági vélelem keletkezésétől számított 1 év áll a rendelkezésére a vélelem megtámadásra, szemben azzal, hogy a Csjt. egy évet a gyermek születéséről szerzett értesülés időpontjától számította. Az egyéves határidő irányadó az akarathibán alapuló megtámadásra is. A határidők elteltét követően már csak a gyermeknek van joga perindításra a nagykorúvá válását követő egy évig. A megtámadási határidők elévülési jellegű határidők, így azokra az elévülés nyugvásának és megszakadásának szabályai is irányadók. A Ptk. meghagyta azt a szabályt, hogy ha jogosult a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerzett tudomást, a tudomásszerzéstől számított 1 év alatt támadhatja meg az apaság vélelmét. A Ptké. megfelelő átmeneti időt biztosított az új határidők bevezetése kapcsán azzal, hogy 33.§-ában kimondja, ha az apai státusz a Ptk. hatályba lépése előtt lett betöltve, az apaság vélelmének megtámadására a Csjt. által előírt határidőket kell alkalmazni 2017. március 14-ig.

A joggyakorlatban kérdésként merült fel, hogy amennyiben az apai státusz 2014. március 15. előtt betöltésre került az anya perindítási határidejére milyen szabály irányadó. Alkalmazni kell-e a Ptké. 33.§-át figyelemmel arra, hogy a Csjt. szerint az anyának nem volt perindítási joga, a Ptké. viszont nem nevesített kivételt a 33.§ alól. Véleményem szerint az anya által indított perben a Ptk. szerinti határidők az irányadók akkor is, ha az apai státusz a Ptk. hatályba lépése előtt lett betöltve, éppen azért, mert az anyának nem volt megtámadási joga a Csjt. szerint, ezért a Csjt. szerinti határidő az anya megtámadási joga vonatkozásában nem értelmezhető.

A joggyakorlat körében az is kérdésként merült fel, hogy az anyákra alkalmazható-e a Ptk. 4:111.§ (4) bekezdése. Az anya indíthat-e pert - a gyámhatóság hozzájárulásával - a gyermeke három éves korát követően, ha a megtámadás alapjául szolgáló tényről egy éven belül szerzett tudomást. Véleményem szerint kizáró rendelkezés hiányában az anyára is alkalmazható a Ptk. 4:111.§ (4) bekezdése, bár ennek gyakorlati előfordulását nehezen tudom elképzelni, mert az anya az, aki a származásról közvetlen információkkal rendelkezik, ezért a gyakorlatban nagy valószínűséggel nem fordulhat elő, bár nem kizárt, hogy a megtámadás alapjául szolgáló tényről a határidő kezdete után szerezzen tudomást.

A joggyakorlatban konkrét ügy kapcsán kérdésként merült fel, hogy van-e bármely jogosult esetén lehetőség a határidő elmulasztása miatt a Pp. 130.§ h) pontjának alkalmazására, vagy a határidő elmulasztása miatt csak ítélettel lehet a keresetet elutasítani, figyelemmel arra, hogy a Ptk. esetében az elévülési jellegű határidő meghatározása - az esetek többségében - csak bizonyítás útján lehetséges és a határidő relatív.⁵ Az apaság vélelmének megdöntése iránti perekben a határidők kapcsán felmerült kérdésről én magam azt gondolom, hogy a Pp. 130.§ h) alkalmazására csak igen kivételes esetben kerülhet sor, csak azokban az esetekben, amikor már a keresetlevél adatai alapján kétséget kizáróan megállapítható a tudomásszerzés időpontja és az, hogy a felperes elmulasztotta a per megindítására nyitva álló határidőt. A tudomásszerzés időpontjának meghatározása az esetek túlnyomó többségében csak bizonyítás útján lehetséges. Ha pedig a per folyamán derül fény arra, hogy a felperes elmulasztotta a határidőt, a pert a bíróság végzéssel megszüntetheti, ahogy azt a következőkben ismertetésre kerülő jogeset is mutatja. A bíróság a jogerős végzésével a Pp. 157.§-a) alapján, a Pp. 130.§ (1) bekezdésének h) pontjában foglalt okból a pert megszüntette, megállapította, hogy a felperes az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindítására nyitva álló 1 éves határidőt elmulasztotta, mert már 1994 márciusában a birtokában volt mindannak a bizonyítéknak, amelyre a keresetét utóbb alapította 1996 februárjában. A Legfelsőbb Bíróság tárgyaláson kívül bírálta el a felperes által előterjesztett felülvizsgálati kérelmet és azt nem találta alaposnak. A Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy az ítélezési gyakorlat szerint akkor, amikor a megtámadásra jogosult személy a keresetindítás alapjául szolgáló tény megtudja a megtámadás határideje megkezdődik, függetlenül attól, hogy ebben az időpontban már maradéktalanul rendelkezésre álltak-e a bizonyítékai, vagy sem, mert az egyéves relatív határidő a még szükséges bizonyítékok beszerzésére elégséges időt biztosít. [Az apaság vélelmének megdöntése iránti ügyben a „tudomásszerzés” megítélése - *BH 1998.594.*]

A határidő kezdetének bizonyításával kapcsolatosan dr. Csiky Ottó akként foglalt állást, hogy ha a megtámadás határideje relatív, a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia azt, hogy a megtámadás

⁵ A Pp. 130.§ h) szerint a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, ha külön jogszabály a keresetindításra határidőt állapít meg, ezt a felperes elmulasztja, és igazolási kérelmet sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság elutasítja

határidőben történt, az értesülés időpontját az igényt érvényesítő személynek kell bizonyítania, a valószínűsítés nem elegendő.⁶

A Ptk. a többi személyállapot perhez hasonlóan az anyagi jogi jogszabályok között felsorolja, hogy az apaság vélelmének megdöntése iránti pert ki ellen kell megindítani (Ptk. 4:112.§). A törvény az anyának is perindítási jogot ad és szabályozza, hogy az anyának ki ellen kell pert indítani.⁷ A fenti jogszabályhely (2) bekezdése rendezi azt az esetet, amikor a gyermek az anya újabb házasságának fennállása alatt, de az anya korábbi házasságának megszűnésétől számított 300 napon belül született, amelynek esetében a keresetet az anya korábbi férje ellen is meg kell indítani. Nem változott az a szabály, hogy ha az, aki ellen a keresetet meg kellene indítani nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen is meg kell indítani. A törvény szövege ezen pertípus esetében is külön rögzíti, hogy az ítélet mindenkiel szemben hatályos.

Az apaság vélelmét megdöntő jogerős ítélet olyan bírói határozat, amely perújítás okaként figyelembe veendő tényt rögzít, így az alapperben vitás kérdések vonatkozásában a perújítás alapjául szolgál. [BH. 1998.344]. A hivatkozott jogeset tényállása szerint a bíróság ítéletével a felek gyermekét a felperesnél helyezte el, az alperest gyermektartásdíj fizetésére kötelezte, a felek közös tulajdonát képező ingatlanból pedig a felperest terhelő megváltási ár kiszámításánál a közös tulajdonú ingatlan forgalmi értékét a gyermek bentlakása miatt 10%-kal csökkentett mértékben vette figyelembe. A bontóper jogerős befejezése után a bíróság apasági perben megállapította, hogy a gyermeknek nem az alperes az apja. A származási per jogerős befejezése után a felperes perújítási kérelemmel élt és kérte, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy nincs gyermektartásdíj fizetési kötelezettsége és a közös tulajdon megszüntetésénél a gyermek bentlakása folytán előállott értékcsökkenést hagyja figyelmen kívül. Az első fokú bíróság a perújítási kérelemnek helyt adott. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatta és a házassági perben hozott ítéletet hatályában fenntartotta. Ezt követően a perújító alperes felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő,

⁶ Dr. Csiky Ottó (Dr. Bujdosó Györgyi és Dr. H. Váczy Zsuzsanna - Apasági perek, apaságvizsgálat, Hvgorac Lap - és Könyvkiadó 1997.) 102. old.

⁷ A keresetet a gyermeknek és az anyának az apa ellen, az apának a gyermek ellen, más jogosultnak a gyermek és az apa ellen kell megindítania. A kereset - a gyermek által indított kereset kivételével - az anya ellen is meg kell indítani.

amely részben eredményre vezetett. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy az apa tartási kötelezettsége csak a vélelem megdöntését kimondó ítélet jogerőre emelkedésével szűnik meg. Ugyanakkor rámutatott arra, hogy az apaság vélelmének megdöntésével a vélelmezett apa és a gyermek közti szülő-gyermek kapcsolat nem a származási perben hozott ítélet jogerőre emelkedésével szűnik meg, a vérségi kapcsolat hiánya olyan tény, amely a gyermek születésétől kezdve hatályos, ennél fogva a gyermek anyja és a vélelmezett apja közötti viszonyban döntő jelentőségű. A Legfelsőbb Bíróság mindennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a bíróság a közös tulajdon megszüntetése körében a gyermek bentlakása miatt csökkentett értéket nem vehet figyelembe a szülők egymás közötti viszonyában.

4. Az anyaság megállapítása iránti per a Ptk-ban.

A Csjt. és a Ptk. az anyaság elismerését nem vette fel rendelkezései közé, a törvény csak az anyaság bírói úton történő megállapítását szabályozta és szabályozza. A Ptk. nem szabott olyan határidőket a per megindítására, amelyek az apaság vélelmének megdöntésre irányuló perek esetében érvényesülnek, ez a pertípus - a Csjt. rendelkezéseivel egyezően - időbeli korlátozás nélkül megindítható.

A Csjt. a 40.§ (1)-(2) bekezdésében meghatározta, hogy ki jogosult anyaság megállapítása iránti per megindítására, de arról nem rendelkezett, hogy kit kell a gyermek anyjának tekinteni.⁸ A Ptk. ezt a hiányt pótolva 4:115.§ (1) bekezdésében akként rendelkezik, hogy a gyermek anyja az a nő, aki megszülte. A Csjt. 40.§ (3) bekezdésébe a reprodukciós eljárások elterjedté válásával 1998.07.01-i hatályba lépéssel beiktatásra került azon rendelkezés, amely szerint nincs helye az anyaság bírósági úton történő megállapításának azzal a nővel szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet, vagy embriót adományozott.

A Ptk. a Csjt. rendelkezésein nem változtatott abban a körben, hogy a 4:115.§ (2) bekezdés szerint továbbra is a gyermek kérheti annak megállapítását, hogy anyja az általa megjelölt személy. Ha

⁸ Csjt.40.§ (1) A gyermek kérheti annak bírósági megállapítását, hogy anyja az általa megjelölt személy. Ha a gyermek meghalt, ez a jog leszámazóját illeti meg. (2) Az anyaság bírósági megállapítását az is kérheti, aki azt állítja, hogy ő a gyermek anyja.

pedig a gyermek meghalt, ez a jog a leszármazóját illeti meg. Ugyanezen jogszabályhely (3) bekezdése szerint az anyaság bírósági megállapítását az is kérheti, aki azt állítja, hogy ő a gyermek anyja. A Csjt. 40.§ (3) bekezdéséhez képest megemlítendő változás a Ptk.-ban, hogy reprodukciós eljárás esetén az a nő sem jogosult anyaság megállapítása iránti per megindításra, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet, vagy embriót adományozott (Ptk. 4:115.§ (4) bekezdése).

A Csjt. 40.§-a az anyaság pozitív megállapításáról rendelkezett, ezért a jogelméletben kérdéses volt, hogy van-e helye olyan megállapítási pernek, amelyben a valódi anya személyének tisztázása nélkül csak azt kell eldönteni, hogy a felperes nem a gyermek anyja (negatív anyasági per). A Ptk. egyértelmű választ adott a kérdésre, a 4:116.§ szerint a gyermek, a gyermek halála után leszármazója, vagy a vér szerinti anya kérheti annak bírósági megállapítását, hogy a születési anyakönyvbe bejegyzett személy nem az a nő, aki a gyermeket megszülte. A perindítás feltétele, hogy az anyaságra vonatkozó téves bejegyzés közigazgatási úton ne legyen orvosolható (negatív megállapítási per).

A perindítás személyességére és a képviseletre hasonló rendelkezéseket találunk a Ptk. 117.§-ában, mint az apasági perek esetében. A Csjt. ezen szabályokat egy §-ban, a 44.§-ban rendezte (családi jogállás megállapításának közös szabályai). A Ptk. szerkezetileg változtatott és a perindítás személyességére vonatkozó szabályokat valamennyi pertípusra vonatkozóan külön-külön elhelyezte a normaszövegben, az apaság megállapítása iránti perek esetében a 4:105.§-ban, az apaság vélelmének megdöntése iránti perekre vonatkozóan a 4:110.§-ában, az anyasági perekre pedig a 4:117.§-ban. A szabályok mindhárom pertípus esetében hasonló rendelkezéseket tartalmaznak. A korábban már ismertetett eljárási szabályokkal egyezően a jogosultnak az anyasági pert is személyesen kell megindítania. A perindítás személyes jellegéből adódóan a pert korlátozottan cselekvőképes kiskorú, vagy cselekvőképességében származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a törvényes képviselőjének hozzájárulásával indíthatja meg. Ha pedig a törvényes képviselő a hozzájárulást nem adja meg, vagy a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott, a törvényes képviselő hozzájárulását a gyámhatóság hozzájárulása pótolja. Nem változott a szabályozás abban a körben sem, hogy ha a

jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a törvényes képviselője indíthatja meg a gyámhatóság hozzájárulásával.

A Csjt. nem határozta meg azt, hogy ki(k) az anyaság megállapítása iránti per(ek) alperese(i). A Ptk. a korábbi hiányt pótolva egyértelműen rendezi ezt a kérdést. A hatályos jogunk szerint a pert a gyermeknek vagy leszármazójának az anya vagy a születési anyakönyvbe bejegyzett személy ellen kell megindítania. Ez utóbbi személyi kör nyilvánvalóan a negatív megállapítási perekre vonatkozik. A pert az anyának a gyermek vagy a születési anyakönyvbe bejegyzett személy ellen kell megindítania. A Csjt. 40.§ (3) bekezdése arról rendelkezett, hogy nincs helye a donor nővel szemben anyaság megállapítása iránti pernek. Ez a szabály a Ptk.-ban a per alperesi szabályai közé került át (Ptk. 4:118.§ (2) bekezdése). A jogelméletben a Csjt. szabályai alapján - az anyasági per alpereseire vonatkozó szabályok hiánya miatt - nyitott maradt az a kérdés, hogy az anyai jogállás változása hogyan hat ki az apaság vélelmére és az anyaság megállapítása iránti perekben a vélelmezett apa lehet-e peres fél. A Ptk. 4:118.§ (3) bekezdése egyértelműen rögzíti azt, hogy ha az apaság vélelme az anya házasságán alapul, ezáltal az anyai jogállás változása kihat az apaság vélelmére, a pert az ellen a férfi ellen is meg kell indítani, akit a házassági köteléken alapuló vélelem alapján a gyermek apjának kell tekinteni.

Nem változott az a szabály, amely szerint, ha az a személy, aki ellen a keresetet be kell nyújtani már nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Az ítélet erga omnes hatályára vonatkozó rendelkezés is változatlan, így az anyasági perben hozott ítélet az apasági perben hozott ítélettel egyezően mindenkivel szemben hatályos. Ennek megfelelően az ítéletnek mindazokat az adatokat tartalmaznia kell, amelyek az anyakönyvezéshez szükségesek, mert a hatályos perrendtartásunk 290.§ (7) bekezdése szerint az ítéletet meg kell küldeni az illetékes anyakönyvvezetőnek.

Az anyasági perekkel összefüggésben végezetül megjegyzést érdemel, hogy az apaság megállapítása iránti perekhez hasonlóan nem akadályozza az anyasági per megindításának az, ha a gyermeket korábban örökbe fogadták, ugyanis a 4:137.§ szerint az örökbeadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadót jogerős bírói ítélet következtében a gyermek anyjának kell tekinteni.